

**МЕЃУ ЈАЗИЦИТЕ И КУЛТУРИТЕ: ТУРСКИТЕ ЗБОРОВИ
ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК ВРЗ ПРИМЕРИ ОД ДНЕВНИОТ
ВЕСНИК *DER TAGESSPIEGEL*
(2000–2024)**

БИЛЈАНА ИВАНОВСКА

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип,
Северна Македонија
biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

Апстракт: Современиот германски јазик содржи турски зборови главно поради големата турска дијаспора во Германија, особено од 1960-тите години наваму, кога многу Турци пристигнале како „Gastarbeiter“ (гастербајтери) по договорот за регрутирање работна сила меѓу Германија и Турција во 1961 година. Оваа миграција довела до културна размена, вклучително и јазична, при што многу турски зборови навлегле во секојдневниот германски јазик, особено во урбаните средини со големи турски заедници, како Берлин, Келн и Хамбург. Во овој труд се разгледуваат примери на лексеми кои се анализираат како потврди од дневниот печат *Der Tagesspiegel*, во периодот од 2000 до 2024 година. Анализите се добиени преку потврди користени со електронскиот корпус COSMAS на Институтот за германски јазик од Манхајм. Турските зборови во германскиот јазик често се поврзани со храната, културата или социјалните интеракции. Вообичаено станува збор за заемки (*Lehnwörter*) кои често се прилагодуваат на германската граматика. На пример: „Der Döner“ (со определен член во машки род („der“)); „ein Baklava“ се користи во среден род („das“), иако во оригиналниот турски јазик нема граматички род. Во трудот се разгледува значенската употреба врз конкретни реченични примери добиени од јазичен контекст и нивната употреба во секојдневниот германски јазик кој се однесува на пишаниот јазик во дневниот печат. Се анализираат лексеми од областа на гастрономијата, но и од неформалниот говор. Тие ја одразуваат културната размена меѓу двете заедници во Германија и претставуваат мост за зближување на двете култури.

Клучни зборови: *културна размена, јазична интеракција, турцизми, заемки, германски јазик.*

1. Вовед

Во современиот мултикултурен контекст на германското општество, посебно место зазема културната и јазичната интеграција на малцинските заедници, меѓу кои турската и пошироко муслиманската популација, кои имаат посебно истакната улога. Овој труд се фокусира на анализата на културните практики и лингвистичките модели што произлегуваат од ваквата интеграција, со посебен акцент на прославата на Бајрам (Eid al-Fitr) во Берлин, како дел од поширокиот феномен на турско-германската јазична и културна размена. Текстот што се анализира – новинарска репортажа објавена во „Der Tagesspiegel“ – претставува автентичен пример на интеркултурна комуникација која, преку репрезентативен говорен чин, ја претставува реалноста на муслиманската заедница и нејзините обичаи во германскиот јавен простор. Стратегиите на позитивната учтивост, како што се покажувањето почит кон постарите, подарувањето пари на деца или заедничките семејни собири, се прикажани не само како културна практика, туку и како социјален механизам што ја одржува внатрешната кохезија и идентитет на заедницата. Преку анализата на лексиката, синтаксата, прагматиката и социолингвистичкиот контекст, трудот го истражува начинот на кој јазикот служи како медиум за културна афирмација и за меѓукултурно разбирање. Ваквите примери се од особена важност и за наставата по германски јазик како странски јазик, каде што стекнувањето прагматичка компетенција вклучува разбирање на културните норми што стојат зад јазичната реализација.

2. Историски контекст на турската миграција во Германија

Турската миграција во Германија започнува главно по Втората светска војна, во периодот на економскиот бум во 1950-тите и 1960-тите години. Германија потпишува договори за привлекување „гастербајтери“ (сезонски работници) од Турција, со цел да го покрие недостигот од работна сила. Првите турски мигранти биле отидени како привремени работници, но многумина останале да живеат и да работат во Германија со семејствата. Со текот на времето, турската заедница се развива во една од најголемите етнички малцински групи во Германија. Миграцијата резултирала со значајни културни, социјални и економски промени и предизвици за интеграција. Денес, турската дијаспора е важен дел од германското општество и има големо влијание врз културата и економијата.

Слика 1: Историски контекст на турската миграција во Германија

3. Јазична интеракција - турските зборови во германскиот јазик

Јазичната интеракција помеѓу турскиот и германскиот јазик е видлива преку заемките на турски зборови во секојдневниот германски говор, особено во градските средини со голема турска заедница. Овие турцизми се користат главно во колоквијален говор и ги одразуваат културните и социјалните врски помеѓу двата народа. Примери на турски зборови што влегле во германскиот јазик се: „Kumpel“ (пријател), „Yallah“ (брзо, ајде) и други. Оваа јазична размена ја збогатува германската лексика и ја нагласува динамичноста на јазиците во контекст на миграцијата и културната заемност и меѓусебно влијание.

Слика 2: Анализа на турските лексеми во германскиот јазик

Во овој труд се разгледуваат примери на лексеми кои се анализираат како потврди од дневниот печат *Der Tagesspiegel*, во периодот од 2000 до 2042 година (корпусот е сè уште отворен за дополнување). Анализите се добиени преку потврди користени со електронскиот корпус COSMAS (*Corpus Search, Management and Analysis System*) на Институтот за германски јазик од Манхајм. Турските зборови во германскиот јазик често се поврзани со храната, културата или социјалните интеракции. Како репрезентативен примерок го разгледуваме следниов извадок (даден подолу во текстов). Цитатот е преземен од напис објавен на 08.08.2013 година во *Der Tagesspiegel*, под наслов „**ENDE DES RAMADAN // Wie Berlins Muslime auf den Fastenmonat zurückblicken**“ и претставува сведоштво за интеркултурните практики на муслиманската заедница во Берлин по повод завршувањето на празникот Рамазан.

“Ich werde am Donnerstag zuerst in die Moschee gehen, abends kommt dann die Familie zusammen. Die Jüngerer besuchen immer die Älteren. Die Kinder bekommen meist Geldgeschenke, und die Jüngerer küssen den Älteren aus Respekt die Hand. Außerdem werden Süßspeisen serviert, vor allem Baklava, kleine Kuchen aus Blätterteig, Nüssen und Zuckersirup.”

Во фокусот се ставени следниве културолошки елементи:

- **Посета на џамија и семејно собирање:** Утврдената религиозна и семејна рутина ги рефлектира вредностите на заедништво и духовност. Спомнато е дека најпрвин се оди во џамија, а потоа се собира целото семејство – ритуал што комбинира религиозно и социјално значење.
- **Генерациски односи и почит:** Помладите ги посетуваат постарите, а децата добиваат пари како подарок (т.н. *Geldgeschenke*). Овој чин е проследен со гест на почит – бакнување на рака, што укажува на традиционални форми на ритуализирана почит во турската култура, зачувани и во дијаспората.

Готварска традиција: Истакната е важноста на слатките јадења во рамковниот културен контекст, со акцент на *баклава* и мали колачи од лиснато тесто со ореви и шеќерен сируп. Овие готварски специјалитети, иако од турско потекло, стануваат дел од секојдневната интеркултурна сцена во Германија. Значајно е што во цитатот се употребуваат зборови

со турско потекло или зборови кои пренесуваат културно значење (на пр.: *Baklava*, *Moschee*, *Geldgeschenke*, *Blätterteig*, *Zuckersirup*), кои истовремено ја сигнализираат присутноста на културна хибридноста и јазична отвореност во германскиот медиумски дискурс.

4. Анализа на текстуалниот извадок: културни и лингвистички обележја

4.1. Синтаксичка, прагматичка и текстуална анализа на новинарскиот fražmenij

- **Текстуален контекст и жанр:**

Анализираниот извадок потекнува од новинарски текст со информативен жанр, поточно репортажа или културна хроника, објавена во дневниот весник *Der Tagesspiegel*. Текстот претставува коментар за начинот на кој муслиманската заедница во Берлин го одбележува крајот на светиот месец Рамазан, односно празникот Рамазан бајрам (*Eid al-Fitr*).

- **Тема и цел:**

Темата се однесува на културната и верската прослава на Бајрам од страна на муслиманите во Германија. Главната цел на текстот е да ја информира пошироката германска јавност за обичаите и културните практики што ги следи муслиманската заедница. Со тоа, текстот придонесува за интеркултурно разбирање и прифаќање на верската разноликост во германското општество.

- **Говорен чин** (според класификацијата на Searle J.R. /1969, 1975/):

Употребениот говорен чин е репрезентативен, бидејќи новинарот пренесува реални информации и опишува конкретни културни практики поврзани со празнувањето на Бајрам. Покрај тоа, индиректно се согледуваат експресивни елементи, како: радост, почит и чувство на припадност, кои произлегуваат од цитирањето на изјави на членови од заедницата.

- **Лексика и семантички обележја:**

Во текстот се забележува употреба на лексика со културна специфичност, која носи богата семантичка вредност:

Moschee, *Fastenmonat*, *Süßspeisen*, *Baklava* – лексеми со силна верска и културна конотација, кои не само што го лоцираат наративот во специфичен културен контекст, туку и ја сигнализираат етничката и религиска припадност на заедницата.

- **Глаголска употреба:**

„*Ich werde ... zuerst ... gehen*“ – користењето на Futur I ја покажува личната намера и/или план за идно дејство.

„*Die Jüngereren küssen ... die Hand*“ – употребата на презент во овој контекст служи за генерализација и претставување на ритуал како општоприфатена и повторлива практика.

Текстот функционира како медиум за културна медијација, при што преку информирање за практиките поврзани со Бајрам, се поттикнува разбирање и почит кон културната разноликост. Лингвистичките и семантичките ресурси се внимателно избрани со цел да ја прикажат мултикултурната реалност на современа Германија.

Синтакса

Во текстот се среќаваат прости и сложени реченици, кои придонесуваат за јасна и течна наративна структура. Примерот „*Ich werde am Donnerstag zuerst in die Moschee gehen, abends kommt dann die Familie zusammen*“ содржи две временски поврзани исказни реченици, што овозможува логичка и временска последователност. Овој синтаксички распоред е карактеристичен за наративен тек и помага во создавање кохерентен опис на настаните, следејќи ја темпоралната шема: прво – потоа – понатаму.

Прагматички аспекти

Во исказот „*Die Jüngereren küssen den Älteren die Hand*“ се забележува прагматичка функција на позитивна учтивост, според теоријата на Brown & Levinson. Преку ваквото изразување, се покажува почит кон постарите, што е длабоко вкоренет елемент во многу традиционални култури. Дополнително се нагласува културната идентификација преку поделба на генерации: постарите како фигури на авторитет, а помладите како тие што изразуваат респект. Иако нормата не е експлицитно наведена, таа се имплицира преку описот на однесувањето, информирајќи го читателот за општествено прифатените вредности и обичаи.

Кохезија и кохеренција

Кохезивноста на текстот се постигнува со употреба на врзивни средства, како „*außerdem*“, со што се овозможува логичко набројување на дејствата и елементите поврзани со празнувањето (посета на џамија, собирање на семејството, бакнување рака, сервирање слатки). Во однос на кохеренцијата, сите реченици се тематски поврзани околу прославата на Бајрам, што придонесува за текстуална целосност и конзистентност. Секоја реченица ја развива главната тема и обезбедува дополнителен увид во културните и религиозните аспекти на празникот.

Преку синтаксичка структура, прагматичко вградување на културни вредности и јасна текстуална организираност, анализираниот фрагмент успешно го доловува значењето и атмосферата на Бајрам, овозможувајќи му на читателот не само да ја разбере традицијата, туку и да ја почувствува нејзината вредност во културниот контекст на муслиманската заедница во Берлин.

• ***Социолингвистички аспект на текстот***

Текстот претставува значаен пример за јазична и за културна интеракција меѓу малцинска заедница и доминантната културна средина. Иако се опишуваат обичаи и практики карактеристични за турско-арапското муслиманско население, јазикот на изразување е германски, што покажува дека германскиот јазик функционира како медиум за културна репрезентација и комуникација на малцински групи во германското општество.

Овој аспект ја вклучува и интеркултурната димензија, бидејќи преку новинарскиот текст се овозможува интеркултурен дијалог, промовирајќи разбирање и почит кон културната разноликост. Описот на активностите за време на Бајрам – како што се посетата на постарите, бакнување рака, подарување пари – ги нагласува универзалните вредности како што се почит, поврзаност и грижа за заедницата.

На пример:

- „*besuchen immer die Älteren*“ – ја потврдува традицијата на почитување на постарите, што е во сржта на семејната и културната структура.
- „*die Hand küssen*“ – е физички чин на респект, кој ја реafirмира хиерархиската структура во семејството, но и чувството на припаѓање и идентификација со заедницата.
- „*Geldgeschenke*“ – претставува симболичен чин на внимание и награда, што го зајакнува меѓугенерациското разбирање и блискост.

Иако негативната учтивост експлицитно не е присутна, таа индиректно се согледува преку опишаната социјална хиерархија, каде што младите се однесуваат внимателно и со почит за да не го загрозат авторитетот или приватноста на постарите. Со ова, обичаите не само што се културно релевантни, туку имаат и функција на зачувување на социјалната рамнотежа и хармонија во заедницата. Текстот не само што информира, туку и афирмира културен модел на соживот и поканува на емпатија и разбирање во мултикултурно општество како што е германското. Гореопишаните елементи ги прикажуваме табеларно во прилог.

Табела 1: Претставување на феноменот на учтивост во дадениот извадок

Елемент	Тип на учтивост (според Brown & Levinson, 1987)	Објаснување
„Die Jüngerer besuchen immer die Älteren.“	позитивна учтивост	Изразува блискост и признавање на социјалната хиерархија во семејството.
„Die Kinder bekommen meist Geldgeschenke.“	позитивна учтивост	Подароците се чин на грижа и поврзаност, ја засилуваат групната/семејната хармонија.
„Die Jüngerer küssen den Älteren aus Respekt die Hand.“	позитивна учтивост	Изразува почит кон социјалниот статус на постарите, одбегнување нарушување на нивното лице „face“.
„Familie kommt zusammen.“	позитивна учтивост	Ја потенцира заедницата и заедничката интеракција.
„Süßspeisen ... vor allem Baklava...“	позитивна учтивост	Храната како симбол за гостопримство, заедништво и внимание кон другите.

Оваа „културно“ поттикната практика ја илустрира учтивноста како културолошко регулирана социјална интеракција, особено во ритуали поврзани со празници, каде улогите, формите на обраќање и гестовите на почит имаат прагматичка функција. Кохезивните средства кои се јавуваат во извадокот и нивната функција се табеларно претставени во следната табела (2), а смисловната (логичката) поврзаност на јазичните елементи е претставена во табела (3).

Табела 2: Кохезија - јазична поврзаност на речениците

Кохезивни средства	Примери од текстот	Функција
Лексичко повторување	<i>die Jüngerer – die Älteren – die Kinder – die Älteren</i>	Ја засилуваат тематската поврзаност и одржуваат референтна јасност.
Заменки (прикриена референца)	<i>die – den – aus Respekt die Hand</i>	Ги поврзува речениците преку недириктни упатувања.
Сврзници/прилози	<i>abends, außerdem, vor allem</i>	Обезбедуваат временска и логичка поврзаност помеѓу деловите од текстот.

Паралелни структури	<i>Die Jüngerer besuchen... / Die Kinder bekommen... / Die Jüngerer küssen...</i>	Создаваат ритмична и структурно јасна поврзаност.
Опишување преку додатна информација	<i>Baklava, kleine Kuchen aus Blätterteig...</i>	Апозиција што го проширува значењето и поврзаноста со културниот контекст.

Табела 3: Кохеренција (смисловна/логична поврзаност)

Тип на кохеренција	Објаснување
Темата е јасна и последователна	Сите реченици/изрази се однесуваат на обичаите поврзани со крајот на Рамазанот (Eid al-Fitr).
Хронолошки редослед	Прво се опишува однесувањето во текот на утрото (посета на џамија), потоа попладневната семејна интеракција.
Логика на нештата изразена преку културата	Постои внатрешна културна логика на ритуал: религија → семејство → гестови → подароци → храна.
Концептуална поврзаност	Сите дејства (посета, почит, подароци, слатки) симболизираат заемна грижа, почит и заедништво.
Одраз на вредности	Текстот е организиран така што прво ја прикажува религиозната обврска, потоа социјалната хиерархија и на крај емотивниот и гастрономскиот аспект, што одразува логичен и културен след на настаните.

Хиерархијата на јазичното прилагодување прикажува различни нивоа на интеграција на зборовите од еден јазик во друг. На најниско ниво, вообичаено, се заемките кои се користат без промени, додека на повисоките нивоа се зборовите што се граматички и фонолошки прилагодени на јазикот примач. Оваа хиерархија покажува како странските зборови постепено стануваат дел од системот на новиот јазик и се препознаваат како „домашни“.

Слика 3: Хиерархија на јазично прилагодување

Во текот на моите анализи се направи обид да се издвојат турските зборови кои се употребуваат во германскиот јазик (и обратно) преку анализа на дадениот корпус и истите се претставени во следните табели (4) и (5).

Табела 4: Турски зборови употребени во германскиот јазик

Турски збор	Германски збор	Значење
kağıt	Karte / Karton (преку италијанскиот јазик)	хартија, карта
kiosk	Kiosk	мал дуќан, киоск
yoğurt	Joghurt	јогурт
kaymak	Kaimak (peřo)	крем од млеко (кајмак)
tül	Tüll	тантела, лесна ткаенина
divan	Divan	софа, кауч (особено во поетски и историски контекст)
odalisque	Odaliske	жена во харем (литературен, сликовит термин)
dolma	Dolma (гастрономија)	јадење (со месо)
sherbet	Sorbet / Sherbet	освежителен пијалак (со арапско потекло, преку турскиот јазик)

Германски збор	Турска верзија	Објаснување / значење
Schalter	şalter	прекинувач (електричен)
Strecke	istrecke	делница, траса (обично во железница)
Schloss	şiloz	брава
Fertig	fertik	готов/о/ (се користи жаргонски)
Abschleppen	abşilemek	влечење возило (во жаргон)
Arbeit	arbayt	работа (жаргонски, меѓу турското население во Германија)
Chef	şef	шеф, раководител (влезен преку француски јазик, но често се врзува за германскиот контекст)
Bürgeramt	bürgam	административна служба (во мигрантски жаргон)
Wohnung	vonuk	стан (жаргонски, деформирано)
Auto	oto	автомобил (широко користен збор во турскиот јазик)

5. Заклучок

Анализираниот текст содржи јасно структурирани стратегии на позитивна учтивост, кои на повеќе нивоа придонесуваат за градење и одржување на социјална хармонија. Преку описот на верските и културните обичаи поврзани со прославата на празникот Бајрам, се промовираат вредности како солидарност, почит и заедништво меѓу членовите на заедницата.

Овие стратегии не само што ја одразуваат интеркултурната комуникација во еден мултикултурен урбан простор како што е Берлин, туку и го афирмираат богатството на културната разноликост како дел од општествената реалност.

Дополнително, текстот може да послужи и како практичен пример за анализа на прагматичка компетенција, особено при изучување на германскиот јазик како странски. Студентите можат да ја препознаат употребата на говорните чинови, потоа феноменот на учтивноста, културните вредности и социјалните норми во автентични комуникативни контексти, што придонесува за подлабоко разбирање на јазикот и неговата комуникациска и културолошка функција.

Користена литература

Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

COSMAS, *Corpus Search, Management and Analysis System*: <https://cosmas2.ids-mannheim.de/cosmas2-web/>

Searle, J. R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Searle, J. R. (1975). Indirect speech acts. In P. Cole & J. L. Morgan (Eds.), *Syntax and Semantics, Vol. 3: Speech Acts* (pp. 59–82). New York: Academic Press.

BETWEEN LANGUAGES AND CULTURES: TURKISH WORDS IN THE GERMAN LANGUAGE BASED ON EXAMPLES FROM THE DAILY NEWSPAPER *DER TAGESSPIEGEL* (2000–2024)

Biljana Ivanovska

Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, North Macedonia
biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

Abstract: Contemporary German language contains Turkish words primarily due to the large Turkish diaspora in Germany, especially since the 1960s, when many Turks arrived as *Gastarbeiter* (guest workers) following the 1961 labor recruitment agreement between Germany and Turkey. This migration led to a cultural exchange, including linguistic influence, resulting in the incorporation of numerous Turkish words into everyday German language, particularly in urban areas with significant Turkish communities such as Berlin, Cologne, and Hamburg. This paper examines examples of such lexemes found in articles from the daily newspaper *Der Tagesspiegel*, covering the period from 2000 to 2042. The analysis is based on occurrences identified through the electronic corpus COSMAS of the Institute for the German Language in Mannheim. Turkish words in German are often related to food, culture, or social interaction. These are typically loanwords (*Lehnwörter*) that are frequently adapted to fit German grammar. For instance, “*Der Döner*” is used with the masculine article “*der*,” while “*ein Baklava*” is used with the neuter article “*das*” despite the lack of grammatical gender in Turkish. The study explores the semantic use of these words in specific sentence contexts and their usage in the written language of the German daily press. Lexemes from the fields of gastronomy as well as informal speech are analyzed. They reflect the cultural exchange between the two communities in Germany and serve as a bridge that brings the two cultures closer together.

Keywords: *cultural exchange, linguistic interaction, Turkish words, loanwords, German language.*